

Però es veu que, si bé a l'Edat Mitjana els textos que escriuen *yo*, també porten *ya*, no deixen de trobar-s'hi algunes excepcions, sempre en el sentit indicat: «me fou comendat que vingués, e *yo-u* fiu, e *ja* més de tu no-m partiré», *Corbatxo* (text que tanmateix usa més sovint *ya*: «en molts altres perills *ya* m'o à fet conèixer», *BDLC* XVII, 23, 23, i de nou *ya*, pp. 9, 10, 24).

També en certs textos valencians clàssics: *yo* pertot en StVicentF, i també *ya*, però aquest amb excepcions: «Oh, *ja* toquen! Iré a dinar— --- —E com véns axí sùtzeu? —Senyor, e no digués vós axí que qui vindria ací a donar ab les mans llavadades, que vós li daríeu a dinar? —Sí. —E *yo ja-m* laví huy per lo matí, bé, les mans e la cara! Hoc, mas sùtzeu és ara», StVicentF (*Serm.* 1, 101.5, 9; de nou *yo* 1, 53.10, 16 etc., al costat de *ja*, 53.13). En el *Tirant* hi ha *yo* pertot (ho comprovo en l'ed. princeps) i també més sovint *ya*, però s'hi troben alguns casos de *ja*, almenys en la part de Galba: «Senyor —dix Tirant— del que vós me demanau *yo-n* só *ja* pregat», «*yo-u* esmenaré tant en les obres, que conexereu --- e en do vos deman que vullau pendre --- marit --- com *ja -l* tingau conegut ---» (així en la pri., cap. 330, 332, Ag. III, 380; IV, 4; mentre que Ri., pp. 920, 823, sempre descurat, ho iguala tot); *ja* però *yo* en Ferrandis de Herèdia mj. S. XVI (veg. cites en el pròleg de Fuster a la *Flor d'Enamorats* de Timoneda).

En la correspondència entre Perpinyà i Barcelona, s'adopta l'ús barceloní de *ya* (p. ex. en cartes de 1561 i 1587, *RLR* LIII, 401, 412, 413), però també hi apareix *ja* (1564, p. 403).

No manca algun cas d'això en moderns parlars de zones extremes, com el Matarranya: *dièba yó* però *ža y aī fét*, i frases semblants, anoto a Bellmunt de Mesquí i a la Sorollera, i apitxat, *ča* a la Torrevilella (1955). Val a dir que en parlars comarcals no tinc anotat altre cas d'aqueix dualisme. En lleonès hi ha zones també on el tractament de *JAM* s'aparta en sentit semblant dels altres mots amb *j*-inicial: a Miranda do Douro *ya* però *želar*, *žítente*, *žanéiro*, *žentár*, *žudiu* i fins *žúgo* (JUGUM), i això és bastant general a Astúries (*xelar*, *xaneru*, *xentar* etc.) on tanmateix diuen *ya*, de manera que la pronúncia *ža* a Astúries només és de l'extrem O., a Cangas de Tineo, i en el gallego-asturià, del·là del Nàvia (MzPi., *Dial. Leon.*, § 8.4).

Altrament és sabut que la grafia *ya* (almenys grafia, no essent possible descartar del tot que correspongués a una pronúncia amb *ǰ*) es troba en una munió de textos medievals: «tocament desonest --- là hon axò és *ya* no-y cal pus dir, cor aytal persona *ya* és en la mala obra e *ya* jau pregont en lo pou de luxúria», «ağa longua vida aquell qui procura longua vida a 'quells qui --- trabaylarien --- e-y han fet *ya* tot lur esforç; e si a vegades veus que aquells qui honten pare e mare visquen poc, sàpies que *ya* per axò la promissió de N. S. Déu no n'és menys bona» (s'observarà la grafia amb *j*, *ǰ*, en aquests passatges, per als altres mots, *jau*, *ağa*), Eiximenis, *Dones*, cap. 226, f° 160r1 i 143v1.⁵ Però, ben entès, també es troba *ja* en força textos medievals, i en general és en les ma-

teixes zones on avui és popular amb *ž* (*ǰ*). Així, escrit *ga*, és constant, per exemple, en un doc. ross. de 1315 (*RLR* xxx, dos cops p. 274, també a la 272-3).

Detallant el límit de les dues zones. Tenim *ya* a Eivissa (*BDLC* VII, 369; *ya l i foróm kalá* St. Miquel de Balansat, 1963) i en canvi *ža* a Menorca i Mallorca; ⁶ a tot l'Empordà, el Gironès (si bé alguns a la ciutat de Girona imiten els barcelonins) i la Selva (p. ex. a Tossa, 1952, però segueix encara per la costa al SO.), i en tot l'àmbit dialectal rossellonès, incloent-hi (com ja hem vist) tota Cerdanya; inclou el Cardener almenys fins al Solsonès (*ara ža no se n parle*, Pinell, 1964); Segre enllà baixem fins a Balaguer (Parròquia d'Hortó, Tost, Alinyà, Perles, Cabó, Taús, La Guàrdia, Españ, Organyà, Baronia de Rialb; Mirambell: «allò é bpra Guardiõla žá», 1956-7) i encara segueix fins a la confluència amb el Sió (La Sentiu: «això žá confronte ---», 1964), però *ja* comença des de cap a Menargues tirant a Lleida. Tirant a ponent, des d'allí tenim encara «žá s éra skurát», vora la Ribagorçana al peu del Montsec, a Castissent (1957). També a l'Alt Pallars (tots els pobles de Cardós i Vall Ferrera, 1934, Espot etc.). No obstant es veu que en el vessant SO. del Cadí queda algun nucli arcaïtzant de *ja* («*ya l a žebát*», Tuixén, 1959): no gens estrany perquè aquí estem ja, com en el Berguedà, en la zona de *puyá* 'pujar'. I al llarg de la frontera aragonesa, puja una llenca de *ž* fins als alts Pirineus, general almenys per l'Isàvena («esta plánta *ya* flúre», «*ya* tén tres áns» Lasquarri, *ya l a posáu?* Torlarribera, *ya puyan* Vilacarle, *ya y e dito* Biescas; *žya az bebét, nèn?* Perafita de Fades (1957).

Pel Sud, *ya* comença ja en el Maresme i Vallès, sobretot compacte des de Barcelona inclusivament, i a tot el Camp de Tarragona; en cat. occid. *ya* a les Borges d'Urgell (*BDLC* VI, 74), i seguint a l'Oest fins a Lleida i el Segrià, al Sud de l'Ebre (supra), Tortosa, i fins als Ports de la Tinença i Morella (*ya vindré* Herbés, 1961). I a tot el País Valencià; on alguns escriptors costumistes fins escriuen *ia* (Guinot, *Escenes Castellonenques*, p. 41, p. ex.).

CPT.: *Ja-ja*. Ho foren *jamai* i *jamés*, en què *ja* es combinà amb prolongaments del ll. *MAGIS*, mot que, com expliquem a *MAI*, es desdoblà en català, obeint a induccions de la fonètica sintàctica, en dos mots *més* i *mai*: aquest, resultant de l'evolució fonètica, en la fase arcaica *mais*, en combinacions davant consonant sonora, sobretot davant *no*: *mais no* > *mai no* > *mai no*; si bé ens crida l'atenció la gran freqüència de les aparicions literàries de *jamés* en els primers temps, això es deu en part a major atenció per part dels nostres lexicògrafs (que naturalment en foren pròdigs amb una forma clàssica, avui ja desusada), i potser també al fet que inicialment hi vagi haver certa reserva literària davant una variant sintàcticament condicionada (que alguns podien mirar com a anomalia del llenguatge oral), però el fet és que *jamai* també es troba ja en autors del S. XIV,⁷ i de llengua no pas innovadora.

Tant *jamés* com *jamai*, són adverbis de sentit essen-